



TARIMSAL YAPILAR VE SULAMA

TRM 211



KISA ÖZET

1. ÜNİTE KIRSAL YERLEŞİM ŞEKİLLERİ, TARIMSAL YAPILAR VE İŞLETME MERKEZİNİN DÜZENLENMESİ

YERLEŞİM TANIMI

Yerleşim, insan topluluklarının maddi ve manevi olarak bağlı oldukları, korunmak, barınmak ve hayatlarını sürdürmek için üzerinde çalışıp yaşadıkları bir mekân parçasıdır. Yerleşim, yalnızca insanın barındığı bir yer olarak düşünülmemelidir.

Yerleşimlerin Sınışıandırılması

Farklı şekil ve özelliklere sahip yerleşimler; sosyolojik, ekonomik, fiziksel yapı ve yönetsel özelliklerine göre, genellikle *kırsal* ve *kentsel* yerleşimler olarak sınışıandırılırlar. Bununla birlikte nüfus büyüklüğü, nüfus yoğunluğu ve yerleşimlerin işlevleri de sınışıandırmada birer ölçüt olarak kullanılabilir. Böylece, genel anlamıyla kırsal ve kentsel olarak sınışıandırılan yerleşimlerin alt gruplara bölümlenmesi de mümkün olmaktadır. Günümüzde planlama açısından yerleşimleri kırsal ve kentsel olarak sınışıandırmak yeterli olmamaktadır. Çünkü farklı büyüklükteki yerleşimlerin aralarında büyüklük, mekânsal dağılım ve işlevleri yönünden belirli bir ilişki ve etkileşim vardır.

KIRSAL YERLEŞİMLER VE ÖZELLİKLERİ

Tarımın diğer sektörler için bir hammadde kaynağı olması ve gıdanın insan yaşamındaki vazgeçilmez yeri, tarımsal üretimin insan topluluklarında ne derece önemli olduğunu göstermektedir. Buna rağmen, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, sanayinin kontrolsüz büyümesinin bir sonucu olarak, kırsal nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı giderek azalmaktadır. Tarımsal üretimin girdi maliyetlerindeki artışlar ve üretimde karşılaşılan sıkıntılar, kırsal alanda yaşayan insanlar için büyük kentlerdeki yaşamı daha çekici kılmaktadır.

Kırsal yerleşimler; kırsal alan üzerinde kurulmuş, geçimini çoğunlukla tarımsal üretimden sağlayan ve kent nüfusuna göre daha az nüfusu olan yerleşimlerdir. Kırsal yerleşimler, yönetsel özelliklerine göre *köy* ve *köy altı* yerleşimler olarak iki gruba ayrılır.

Tarım işletmeleri ve diğer yapıların yerleşim alanında oluşturdukları şekil *yerleşim şekli* veya *yerleşim deseni* olarak adlandırılır. Toprak verimliliği, tarımda kullanılan teknolojiler, arazilerin mülkiyete göre dağılımı ve şekli, nüfus büyüklüğü, iklim, jeolojik yapı, ekonomik faaliyetlerin türü ve gelişmesi yerleşim desenine etkili faktörlerdir.

Dağınık Yerleşimler

Dağınık yerleşimlerde işletme merkezi, işletme arazisi içindedir. işletme merkezleri yerleşim alanının farklı bölümlerine dağılmış durumdadırlar. Dağınık kırsal yerleşimler planlı ve plansız olmak üzere iki gruba ayrılır

Sosyal ve yönetsel açıdan küçük toplulukların sorunlarını çözümede zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu zorluklar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Kaynak sıkıntısı ve önceliğin daha büyük ve planlı yerleşimlere verilmesi bir dezavantaj olmaktadır.
- Yerleşim gelişigüzel dağıldığından güvenlik sorunu tam anlamıyla çözülememektedir.
- Ürün değerlendirme ve pazarlama sıkıntıları ortaya çıkmaktadır. Kazancın düşük olması büyük kentlere göçleri hızlandırmaktadır.
- Tarımsal teknolojinin kullanılması kısıtlı olmaktadır.
- Yerleşim yerlerinin uygun olmaması nedeniyle, doğal afetlere karşı korunma düzeyi düşüktür.

Toplu Yerleşimler

Toplu yerleşim deseninde işletme merkezleri birbirine çok yakın olup, belirli bir hizmet merkezi etrafında toplanmışlardır. Tarımsal araziler ise işletme merkezinden ayrı ve yerleşim yapılarının bulunduğu alandan uzaktadır. Bu tip yerleşimler *geleneksel* ve *planlı* olmak üzere iki alt gruba ayrılabilir.

Geleneksel toplu yerleşimler, kırsal bölge halkının tarihi gelişimi içerisinde kendiliğinden oluşmuş bir yerleşim desendir.

Planlı toplu yerleşimler ise geleneksel yerleşimlerde karşılaşılan sorunların çözülebilmesi için yerleşim düzenlemesine duyulan gereksinimden ortaya çıkmıştır.

TARIMSAL YAPILAR VE ÖZELLİKLERİ

Dağınık ya da toplu desen özellikleri gösteren kırsal yerleşimlerin en küçük birimini tarımsal işletmeler oluşturur. Bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretildiği, depolandığı ve bunlardan bazılarının tam ya da yarı işlenmiş ürünler haline dönüştürülerek pazarlandığı ve sonuçta da kârın elde edilmesinin beklendiği birimlere *tarım işletmesi* adı verilir.

Bir tarım işletmesinde gereksinim duyulabilecek tarımsal yapılar altı ana grupta toplanabilir:

- Kırsal konut
- Hayvansal üretim yapıları
- Bitkisel üretim yapıları
- Koruma ve depolama yapıları
- Ürün değerlendirme ve pazarlama yapıları
- Diğer yapı ve tesisler

Kırsal konutlar; çiftçi ailesinin yaşadığı, tarımsal faaliyetlerin planlandığı ve kontrol edildiği yapılardır. **Hayvansal üretim yapıları;** işletmede yetiştirilen hayvanların barındırıldığı yerlerdir. **Bitkisel üretim yapıları;** meyve, sebze, çiçek seraları ile tüneller, mantar üretim tesisleri gibi bitkisel üretimin kapalı ortamlarda yapılmasına olanak veren yapılardır. **Koruma ve depolama yapıları;** işletmede üretilen ürünlerin tüketilmeye ya da pazara gönderilinceye kadar bozulmadan depolandığı ve korunduğu *ürün koruma ve depolama yapıları* ile tarımsal üretimde kullanılan her türlü alet, makine ve araçlarındış iklimsel koşullardan korunduğu ve bakımlarının yapıldığı *alet ve makine koruma* yapılarından oluşmaktadır. *Diğer yapı ve tesisler*, yukarıda anlatılan yapılar dışında kalan ve tarımsal faaliyetlerde gerekli olan tüm tesislerdir.

İŞLETME MERKEZİNİN DÜZENLENMESİ

Tarım işletmelerinde, tarımsal faaliyetlerin zaman ve işgücü kaybı olmadan, bir bütün olarak yürütülmesi gerekmektedir. Bu amaçla işletmede bulunan tarımsal yapılar belirli bir alana yerleştirilirler. Yapıların düzenlendiği bu alana *işletme merkezi* ya da *işletme avlusu* adı verilir. işletme merkezinin planlanmasında uyulması gerekli temel ilkeler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- işletme merkezi planlanırken işletmenin bugün ve gelecekteki durumu göz önüne alınmalıdır. Planlamada yapılan hataların düzeltilmesi kurulmuş bir işletmede hem zor hem de oldukça pahalı olmaktadır.
- işletme merkezindeki yapılar yeterli büyüklük ve sayıda olmalı ve uygun bir şekilde düzenlenmelidir. Yangın, koku, uçucu haşere, toz ve gürültü gibi istenmeyen durumlara karşı yeterli koruma sağlanmalıdır.
- işletme merkezinde faaliyet alanları ile çiftçi ailesinin yaşam alanları ayrılmış olmalıdır. işletme merkezi mevcut mali olanaklar içerisinde en iyi çevre koşullarını oluşturabilecek biçimde planlanmalıdır.

İŞLETME MERKEZİNİN DÜZENLENMESİ

işletme merkezinin düzenlenmesi için öncelikle işletmedeki faaliyet alanlarının belirlenmesi gerekir. Bir işletmede olabilecek faaliyet alanları şunlardır:

- Yaşam alanları,
- Hayvansal üretim alanları,
- Bitkisel üretim alanları,
- Ürün koruma, depolama ve işleme alanları,
- Alet ve makine koruma alanları,
- Atık depolama alanları,
- Yakıt depolama alanları.

İşletme merkezindeki binaların yukarıda sözü edilen alanlara göre düzenlenmesinde aşağıda sıralanan ilkeler de göz önünde bulundurulmalıdır:

- işletmede birbirleri ile ilişkili binalar arası mesafelerin **iş ekonomisinin** sağlanması açısından çok fazla olmaması,
- Çevre kirliliği oluşturabilecek faaliyetler için önlemlerin alınması,
- Gelecekte işletme merkezinin genişlemesine olanak verilmesi,
- Binaların yangın tehlikesine karşı korunması,
- Binaların doğa ile uyumlu ve estetik olması,

- Hayvansal ve bitkisel üretim yapılarında yeterli temiz havanın sağlanabilmesi için binalar arası uygun mesafelerin bırakılması.

KIRSAL KONUTLAR

Toplumlarda barınma gereksinimi, insanoğlunun varoluşundan günümüze kadar hep temel sorunlardan biri olmaktadır. Barınmaya ilişkin yapıların tarihsel gelişimi, mağaralardan günümüzün modern konutlarına kadar sürmektedir. Şüphesiz, gelecekteki toplumsal ve yapısal değişimlere göre de konut tasarımındaki gelişmeler devam edecektir. Kırsal konutlar, tarım işletmesindeki çiftçi ailesinin yaşamını sürdürdüğü ve işletmenin yönetildiği birimlerdir. Bu nedenle, konutların planlanmasında işletmede yürütülecek olan tüm faaliyetler göz önüne alınmalıdır.

Kırsal Konutların Planlanması

Kırsal konutların planlanmasında öncelikle, toplumsal değerler, gelenekler ve çiftçi ailesinin istekleri göz önünde bulundurulmalıdır. Konut içerisinde anne, baba ve çocukların yanında; yaşlı, genç, evli, bekâr gibi yetişkin aile bireylerinin de rahatça yaşamlarını sürdürmeleri sağlanmalıdır. Odaların biçimleri, büyüklükleri, sayıları, birbirleri ile olan ilişkileri, banyo, tuvalet ve diğer bölümlerle olan bağlantıları dikkatli bir biçimde tasarlanmalıdır.

İster kırsal ister kentsel konutta olsun, ana ilke, öncelik alanlarının planlanmasıdır. Öncelik alanları bir kırsal konut planı üzerinde gösterilmiştir. Buna göre öncelik alanları üç grupta toplanır:

- Sosyal yaşantı alanları:* Konutun oturma, okuma, çalışma, konuk ağırlama, eğlenme ve yemek yeme bölümleridir. Oturma odası, salon, yemek odası gibi topluma açık olan alanlardır.
- Dinlenme alanları:* Yatak odaları, tuvalet, banyo, yükler (özel eşya depoları ya da dolapları) bu alan içerisindedir
- iş alanları:* Günlük işlerin % 60'a yakın bir kısmı bu alanlarda geçer. Mutfak, iş odaları, çamaşır yıkama yeri, ev araç-gereçlerinin ve yiyeceklerin saklandığı bölümlerdir.

ÖZETİ SATIN ALMAK İÇİN TIKLAYINIZ

2. ÜNİTE TARIMSAL YAPILARDA ÇEVRE KOŞULLARI VE DENETİMİ ÇEVRE KOŞULLARININ TANIMI

Bitki ve hayvan yetiştiriciliğinde verime etkili olan iki temel faktör vardır. Bunlar canlının genetik kapasitesi ve çevredir. Canlıların genetik kapasiteleri kalıtım yolu ile geçer ve ıslah çalışmaları ile geliştirilebilir. Ancak bitki ve hayvanlardan elde edilen verimin artırılmasında sadece genetik kapasitelerinin geliştirilmesi yeterli değildir.

Tarımsal yapılar yönünden çevre koşulları;

- *fiziksel çevre* (iklimsel, yapısal, mekanik, akustik ve optik çevre),
- *kimyasal çevre* (toksik ve zararlı gazlar, koku ve toz yoğunluğu),
- *sosyal çevre* (canlıların birbirleriyle, diğer türlerle ve insanlarla olan ilişkileri) ve
- *mikrobiyolojik çevre* (virus, bakteri, parazitler gibi hastalık etmenleri) olmak üzere dört temel grupta toplanabilir.

TEMEL KAVRAMLAR

Tarımsal yapılarda iklimsel çevrenin denetimine ilişkin sorunların büyük çoğunluğu, hava su buharı karışımının özellikleri ve yapılardan olan ısı ve su buharı iletimi ile ilgilidir. Bu nedenle tarımsal